

Et norsk billedteppe fra Båhuslen.

På den stilfulde teppeudstilling, som Nordiska museet i sine pragtfulde nye lokaler ivåres foranstaltede, var blandt de mange udmerkede og unike norske vævninger et stort billedteppe fra Båhuslen, tilhørende Gustafsbergs barnhus, Uddevalla.¹ Teppet, der efter alt at dømme er et norsk billedteppe fra reformationsårhundredet, har allerede derved sin store betydning, da det ikke er så særlig mange man kjender af den slags her i landet.² Desuden er dette teppe det mest slående bevis for bogillustrationens betydning for vor teppeindustri.

I en mindre afhandling over vor teppevævning³ har jeg for denne gren af vor folkekunst søgt at påvise den store indflydelse reformationsårhundredets tyske bogkunst har havt. I det hele taget har dette århundredes tyske bogkunst havt den største indflydelse på de nordiske folks billeddannende fantasi. De kunstneriske tanker var i denne tid kanske i endnu højere grad end nutildags almene, der som nyheder forplantede sig og overførtes til nyt materiale. Jeg har blandt tidligere kjendte billedtepper fundet enkelte spredte eksempler på sådanne overførelser; men intet kan måle sig med dette båhuslenske teppe, der giver et bevis for denne antagelse, der i tydelighed intet lader tilbage at ønske.

Teppet fremstiller en række scener fra det gamle og nye testamente. (Se fig. 35). Midt på teppet en stor træstamme. På venstre side scenerne fra det gamle testamente: øverst rækker Jehova lovens

¹ J. BÖTTIGER: *Nordiska museets utställning af väfda tapeter 1902*. Stockholm 1902. Katalog-nr 278.

² H. GROSCH: *Gammel norsk billedvævning*. Berlin 1901.

³ H. FETT: *Gammel norsk billedvævning*, sid. 330 o. f., i *Foreningens til norske fortidsmindesmærkers Bevaring Årsberetning for 1901*. Kristiania 1902.

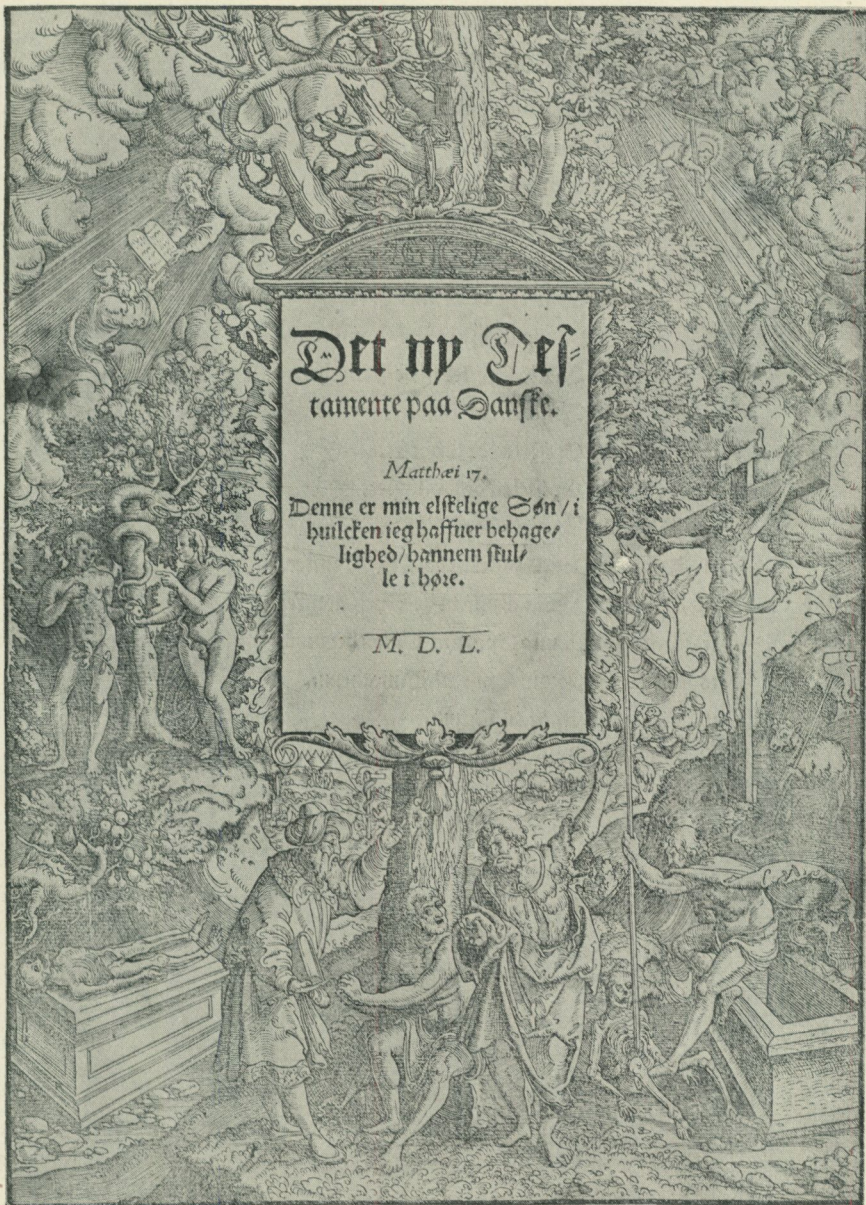
tavler til Moses, derunder syndefaldet, nedenunder sidder en benrad på en grav. I baggrunden jødernes leir og kobberslangen. På højre side scenerne fra det nye testamente: den knæböiende Maria øverst, derunder Kristus på korset med lammet ved dets fod, nedenunder frelseren, der træder ud af graven, trampende på døden

35. Scener fra det gamle og nye testamente.
Norsk teppe fra Båhuslen. H. m. 2,49. Br. m. 2,04.
Gustafsbergs barnhus. Uddevalla.

og djævelen. I baggrunden englenes forkyndelse. Ved træets fod en mand angstfuld vridende sine hænder, antageligvis Adam som representant for den syndige menneskehed, en representation, som Adam i kunst og teologi i særlig grad har måttet påtage sig. Ved hans side står to mænd, begge med venstre hånd pegende på den korsfæstede. Manden til venstre er Johannes den döber, medens den anden vel nærmest er en pendantfigur fra det gamle testamente, antageligvis en af profeterne. Spredt over hele teppet ofte temmelig umotiveret: fugle, blomster, småbusker, engle og överst tilhöire en strålende sol mod blå skyer. Selve bården har udpræget renaissanceornamentik. Under övre horisontalbård står: NADE - ER - GIEVEN - VID - CHRISTUM - OG - LOFVEN - ER - GIFVEN - VID - MOSE. Desuden fem mindre indskriftstavler.

Med enkelte små forandringer forekommer fuldstændig samme motiv og samme anordning på titelbladet til Kristian III:s bibel fra 1550. (Se fig. 36). Motiverne på teppet kan altså med sikkerhed siges at være hentet herfra eller fra en nær beslegtet bibel f. ex. Lübeckerbibelen fra 1534, som jeg desværre ikke har havt anledning til at se. Forskjellen mellem vort teppe og titelbladet i Kristian III:s bibel er, at Adam på teppet i fremstillingen af syndefaldet er siddende, medens bibelen har ham stående, og döden her fremstilles liggende, medens teppet har den siddende, foruden en del andre mindre væsentlige forandringer. Kristian III:s bibel blev i 1550 trykket i Kjöbenhavn af den udmerkede tyske bogtrykker Ludvig Dietz. Han arbeidede i Rostock og Lübeck og havde som datidens bogtrykkere sands og smag for kunst. Den lübeckske bibel, der udförtes paa hans bogtrykkeri (1533—1534) udmerker sig ikke blot ved sit smukke tryk, men også ved det rige udstyr med titelbilleder, træsnit i texten og kunstnerisk udförte initialer. Alle disse forsiringer er benyttede i den danske bibel, som hvad udstyret angår, er en kopi af den lübeckske. Træsnitene til denne bibel er udfört af Erhard Altdorfer, hofmaler hos hertug Henrik den fredssommelige af Mecklenborg. Altdorfers arbejder vidner om stærk indflydelse fra Lucas Cranach. Det er hans træsnit, der ligeledes er gået over i den danske bibel.

36. Titelblad til Kristian III:s bibel.

Trykt Kjöbenhavn 1550.

Vort teppes motiv har altså sit udspring fra Wittenberg, der ikke alene er arnestedet for reformationen, men også for den kunst der fulgte reformationen. Det er vistnok så, at reformationen der i meget var kunstfiensk, stillede sig i bestemt opposition mod hele sengotikens muntre og strålende kunst. Ligeledes ansåes den gamle middelalderiske høitidlighed med de fjerne idealistiske og livløse statuer for djævelsk og papistisk afguderi. Reformationens kunst var som reformationen selv demokratisk og folkelig. Billedbiblerne, der vel er reformationens betydeligste kunstneriske frembringelser, er fyldt af folkelige genrefremstillinger med pudsige indfald, forføielige fortællinger og spændende handlinger. Og det var under Lucas Cranach i Wittenberg at denne kunst fik sin autoriserede form, idet sikkert Luther selv på flere steder har givet direkte vink og råd. Derved er fremkommet på den ene side denne mærkelige blandning af folkelig naivitet med al dens fortællertrang og fortællerlyst; på den anden side spidsfindig teologi med symboler og paralelscener fra det nye og gamle testamente, der kunstnerisk skal belyse modsætningsforholdet mellem loven og evangeliet, hvilket som bekjendt danner et af midtpunkterne i den protestantiske dogmatik. Især i de cranachske altertavler får denne reformationsdogmatik sit udprægede kunstneriske udtryk, ligesom den i billedteppet kommer tydelig frem. Allerede mottoet: »Nåde er given ved Christum og loven ved Mose» viser jo den gamle og nye pagt, hvis modsætninger kunstnerisk fremstilles i teppet. Der findes i Kristiania Kunstindustrimuseum et teppe,¹ der kaldes Korsfæstelsen og opstandelsen, som har den samme wittenbergsk-dogmatiske karakter. (Se fig. 37.) Det fremstiller korsfæstelsen og ved siden heraf som tilsvarende paralelscene fra det gamle testamente Abrahams ofring af sin søn. Ved siden af ham Johannes, der peger på Christi forsoningsoffer. Desuden som på båhuslensteppet Christus trampende på døden og djævelen samt Eva med figenblad, vistnok en del af en syndefaldsfremstilling. Teppet er fra Numedal, mindre end båhuslensteppet og ikke fuldt

¹ Se GROSCH forannævnte bog, pl. IV.

så godt i tegningen. Jeg antager, at begge disse tepper har været ophængt i kirker, og man kan således kalde disse med den gamle middelalderiske benævnelse: »kirkjubunadhr» eller »kirkjutjald». Det er ikke tvil om, at reformationsårhundredet, der tillige hos os er renaissanceårhundredet, havde trang til at erstatte den middelalderiske pragt, der for en stor del blev kastet ud af kirkerne, med kunst, der førte den nye tids tale. Hvad kunde da være naturligere end at væve ind protestantisk teologi i den gamle middelalderiske teppekunst og dermed smykke kirkens vægge.

37. Korsfæstelsen og opstandelsen.

Teppe fra Numedal. H. m. 1,25. Br. m. 2,24.
Kunstindustrimuseet. Kristiania.

I denne reformationsårhundredets merkelige norske billedvævning indtager dette teppe en fremskudt plads. Her som i de øvrige tepper finder man ved siden af renaissancens sikre stil en egenarted blandning af primitiv kunst. Man finder de samme dekorative lyster, den samme brogede behandling af træer, buske og blomster, den samme umotiverede plasing af dyr — i dette tilfælde fugle — og de samme oftere forekommende svævende engle, hvilket alt på en karakteristisk måde röber den primitive fantasi. Den

dekorative rand omkring teppet er holdt i mere udpræget renaissance end på noget andet af de norske vævninger, hvilket skulde tyde på en tidlig alder. Jeg antager også at teppets alder ikke falder mange tiår efter billedbibelen. Desuden er dette båhuslens-teppe det mest slående bevis på, hvorledes fremmede elementer ligesom væver sig ind i et folks billeddannende fantasi, thi utallige er de veie disse trænger ind for så mere eller mindre orginalt at optages og bearbejdes. Stilbevægelser er som alle kulturbevægelser internationale magter. Det er nyancerne der bliver nationale.

HARRY FETT.
